

بسم الله الرحمن الرحيم

معرفت شناسی و روش تدریس

نویسندگان:

سید احمد کویپور	کارشناس ارشد آموزش زبان، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه آزاد آموزش و پرورش شهرستان شوش
مرتضی بختیاروند	دانشجوی دکتری تکنولوژی آموزشی، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی، دانشگاه علامه طباطبائی (دو)، تهران
مهرناز کوردزبان	دانشجوی دکتری روانشناسی عمومی، دانشکده آزاد اسلامی، واحد بندرعباس، بندرعباس، استان هرمزگان
سید احسان گلستانه	دانشجوی دکتری روانشناسی سلامت، دانشکده آزاد واحد اداریات و کارشناس معاونت آموزشی، دانشکده زبان و ادبیات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران

انتشارات ارشدین

سرشناسه: هلاکوپور، لیلا، ۱۳۵۳..

عنوان و نام پدیدآور: معرفت‌شناسی و روش تدریس / نویسندگان: لیلا هلاکوپور، مرتضی بختیاروند، مهرناز گودرزیان، سید احسان گلستانه؛ ویراستار علمی: حجت‌الله خدامرادی.

مختصات نشر: اندیشک: اریترین، ۱۳۹۷

مختصات ظاهری: ۱۵۰ص (پیش‌رنگی)

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۸۴۱۴-۳۲-۲

وضعیت فهرست‌نویسی: فیا

موضوع: Teaching -- Methodology

موضوع: تدریس -- روش‌شناسی

موضوع: Knowledge, Theory of

موضوع: شناخت (فلسفه)

موضوع: Effective teaching

موضوع: تدریس اثربخش

یادداشت: نویسندگان: لیلا هلاکوپور، مرتضی بختیاروند، مهرناز گودرزیان، سید احسان گلستانه.

شناسه افزوده: بختیاروند، مرتضی، ۱۳۶۰، پدیدآورنده.

شناسه افزوده: گلستانه، سید احسان، ۱۳۶۵، پدیدآورنده.

شناسه افزوده: خدامرادی، حجت‌الله، ۱۳۵۷، ویراستار علمی.

رده‌بندی دیویی: ۳۷۱/۱۰۲

رده‌بندی کنگره: LB۱۰۲۵/۳/م۶۱۳۹۷

شماره ثبت: ۵۲۰۳۳۲۵۰

عنوان و نام پدیدآور: معرفت‌شناسی و روش تدریس / نویسندگان: لیلا هلاکوپور، مرتضی بختیاروند، مهرناز گودرزیان، سید احسان گلستانه؛ ویراستار علمی: حجت‌الله خدامرادی.

مختصات نشر: اندیشک: اریترین، ۱۳۹۷

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

چاپ اول: ۱۳۹۷

قیمت: ۱۶۵۰۰ تومان

ناظر فنی: لیلی صابری نژاد

طراح جلد: جلال صابری نژاد

صفحه‌آرایی: جلال صابری نژاد

حق چاپ برای مؤلف و نشر اریترین محفوظ است.

ISBN: 978-600-8414-32-2

خوزستان: اندیشک: پاساژ وقایی، دفتر مرکزی انتشارات اریترین.

شماره‌های تماس: ۰۹۱۶۷۲۵۶۰۱۲-۰۹۳۵۳۸۰۳۴۳۲

EritrinBook@gmail.com

فصل اول: مدرنیته چیست؟

مقدمه	۱۵
مفهوم‌شناسی مدرنیته	۱۶
مراحل توسعه مدرنیته	۲۱
تعاریف مدرنیته	۲۴
نتیجه‌گیری	۲۸

فصل دوم: معرفت‌شناسی و رویکردهای آن در دوره‌ی مدرن

مقدمه	۳۱
فلسفه چیست؟	۳۱
هستی‌شناسی	۳۶
معرفت‌شناسی چیست؟	۳۸
امکان معرفت	۳۹
چیستی معرفت	۳۹
روش‌شناسی	۳۹
رویکردهای معرفت‌شناختی دوره‌ی مدرن	۴۰
عقل‌گرایی	۴۳
عناصر عقل‌گرایی	۴۴
تجربه‌گرایی	۴۵
جمع‌بندی و باهم‌نگری	۴۸

فصل سوم: روش تدریس

۵۳..... اهمیت و ضرورت روش و روش تربیتی

۶۱..... فرق روش با رویکرد، شیوه و فن

۶۴..... مفهوم تدریس و روش تدریس

۶۵..... مفهوم پرورش

۶۶..... مفهوم آموزش

۶۶..... نسبت تدریس با آموزش و پرورش

۶۷..... ویژگی‌های تدریس

فصل چهارم: ارتباط روش تدریس با معرفت‌شناسی

۷۳..... مقدمه

۷۴..... باورهای معرفت‌شناسی در حوری‌مبیتی

۷۶..... تبیین ارتباط معرفت‌شناسی و روش تدریس

۸۳..... جمع‌بندی و باهمنگری

فصل پنجم: ارائه نمونه‌ای عینی روش تدریس مبتنی بر معرفت‌شناسی مدرن

۸۷..... مقدمه

۸۸..... رویکردهای تدریس

۹۰..... اهمیت روش‌های فعال تدریس از منظر اندیشمندان مدرن

۹۰..... ژان ژاک روسو

۹۰..... جان دیویی

۹۱..... ژان پیاژه

۹۱..... جروم برونر

۹۲..... ارائه نمونه‌ای عینی از روش‌های تدریس فعال مبتنی بر معرفت‌شناسی مدرن

- ۹۲..... روش حل مسئله
- ۹۴..... رشد مهارت‌های تحلیلی و حل مسئله
- ۹۴..... ویژگی‌های تفکر کودکان در مرحله پیش عملیاتی چیست؟
- ۹۷..... مهارت‌های مشاهده‌ای
- ۹۷..... طبقه‌بندی مهارت‌ها
- ۹۸..... چگونه می‌توان به کودکان در طبقه‌بندی کمک کرد؟
- ۹۹..... مهارت ردیف کردن (مرتب کردن)
- ۹۹..... کدام یک از تجربیات خاص کودکان باعث رشد مهارت ردیف یا مرتب کردن می‌شود؟
- ۱۰۰..... مهارت‌های عددی
- ۱۰۱..... شیوه تشویق کودکان به منظم شدن و توسعه مفهوم اعداد آن‌ها
- ۱۰۲..... مهارت‌های ارتباطی فضایی
- ۱۰۳..... چگونه کودکان می‌توانند مهارت‌های روابط فضایی خود را رشد و توسعه دهند؟
- ۱۰۴..... آگاهی موقتی و گذرا
- ۱۰۵..... درک ارتباط بین علت و معلول
- ۱۰۶..... الگوها و طرحواره‌ها

فصل ششم: فناوری‌های نوین آموزشی با توجه به دانش مدرن

- ۱۰۹..... مقدمه
- ۱۰۹..... بازی‌های رایانه‌ای
- ۱۱۵..... تفاوت بین بازی‌های رایانه‌ای با بازی‌های رایانه‌ای آموزشی
- ۱۱۵..... نمونه‌هایی از بازی‌های رایانه‌ای
- ۱۱۷..... شبیه‌سازی‌های کامپیوتری

۱۲۱	 نمونه‌ای از شبیه‌سازی‌ها
۱۲۲	 واقعیت افزوده و واقعیت مجازی
۱۲۵	 تفاوت واقعیت افزوده با واقعیت مجازی
۱۲۹	 آینده واقعیت افزوده در آموزش
۱۳۰	 شبکه‌های اجتماعی
۱۳۴	 نمونه‌ای از شبکه‌های اجتماعی آموزشی
۱۳۹	 منابع
۱۳۹	 منابع فارسی
۱۴۶	 منابع انگلیسی

بنیادهای ادراک و معرفت انسان بعد از دوره رنسانس دگرگون شده‌اند، علوم مختلف به مرور متولد شده و در رأس آن‌ها علوم طبیعی به عنوان الگو و سرمشق اصلی دیگر علوم؛ ارجحیت نام یافت. به تبع آن علم مدرن، با طرد اشکال دیگر معرفت در قامت تنها شکل معرفت یقینی مطرح شد و در نتیجه برای مدت‌های مدید پارادایم علمی مسلط بر تفکر انسان مدرن گردید. این پارادایم با همگانی شدن آموزش و پرورش در اغلب نقاط جهان، به حاکمیت علم مدرن همچون یقینی‌ترین نوع معرفت و دانش کمک شایانی نمود.

صاحب نظران بر این باورند که آموزش و پرورش مهم‌ترین عاملی است که بر جامعه تأثیر می‌گذارد، آن را هدایت می‌کند و در عین حال از تغییر و تحولات جهانی متأثر می‌شود. بر این اساس، ضروری است که جامعه آموزش و پرورش به موازات این تحولات و با توجه به الزامات جامعه سازمان‌دهی شوند^۱ بنابراین لازم است از رهگذر ایجاد تحول و تعالی در برنامه‌های درسی، نسل تحت تربیت توانمند شود و همان‌طور که قائد محمدی (۱۳۸۵) می‌گوید: «توانمندسازی و سرمایه‌گذاری جهت تجهیز نوجوانان به دانش و آگاهی‌های مورد نیاز، می‌تواند تأثیرات قابل توجهی در مراحل زندگی آنان داشته باشد و راهی مؤثر برای مقابله با تهدیداتی تلقی شود که آنان را به سوی خود می‌کشاند». لذا یکی از عمده‌ترین وظایف نظام‌های آموزشی، تجهیز دانش‌آموزان به دانش روز با استفاده از روش‌های مناسب و مؤثر تدریس است. با توجه به اینکه شناخت اجتماعی تابع متغیرهای متعدد و تفسیر یا درکی است که هر کس درباره چگونگی شکل‌گیری دانش دارد، لذا می‌توان از تأثیر پارادایم معرفت‌شناسی دانش مدرن بر کیفیت شناخت اجتماعی افرادی که در نهادهای دانش-آموزی مدرن پرورش می‌یابند، اطلاع یافت. تفکر جوامع شرقی و همچنین اندیشه‌های مربوط به اروپا قبل

از این بر تصویر خاصی از جهان استوار بود. چنانکه سیدمن می گوید؛ در اروپای مدرن اولیه، جهان همچون نظامی سلسله مراتبی تلقی می شد و در جهانی که خداوند ساخته و پرداخته بود هر موجودی (انسان، حیوان، گیاه، روح) جایگاه و هدفی معین در عالم داشت. جهان طبیعی و اجتماعی به لحاظ معنوی مملو از ارزش، معنا و هدف تلقی می شد. به عکس، انقلاب علمی جهان را به مثابه سیستمی مکانیکی مرکب از ماده ای در حال حرکت می دید که از قوانین طبیعی تبعیت می کرد. هدف الهی و اراده بشری، هر دو، در جهان بینی علمی به اموری حاشیه ای و در حقیقت غیرضروری بدل شدند.^۲ باید دانست که این وضعیت جدید در حقیقت سر بر آوردن نوعی دیگری از معرفت شناسی و هستی شناسی دیگر بوده است که پیشتر از آن نتوان در تاریخ بشر تحول سراغ گرفت.

حوزه های مختلف معرفت شناسی راه های سیدن به معرفت را مشخص می کنند و بر این اساس معرفت های گوناگونی چون معرفت علمی، دینی، فلسفی و ... به وجود آمده اند که هر کدام راه و روش مخصوص خود را دارند. انتظاری که در حوزه معرفت علمی وجود دارد، این است که افراد دارای این نوع معرفت، پدیده های مورد مطالعه خود را بر اساس اصول حاکم بر معرفت علمی بنا کنند و زبان مشترکی برای تبادل یافته ها ایجاد داشته باشند. معرفت علمی مبتنی بر چهار مؤلفه است که شامل:

- (۱) تجربی بودن پدیده؛
- (۲) فرضیه داشتن برای مطالعه و تحلیل پدیده؛
- (۳) وجود قوانین و نظریه تبیین کننده؛
- (۴) و قابلیت محدود شدن حوزه بررسی است.^۳

^۲ S.seedman

^۳ Orduon

از سوی دیگر در فعالیت‌های آموزشی، معلم تلاش می‌کند با بهره‌گرفتن از روش‌های مختلف تدریس، موقعیت لازم را برای فراگیران پدید آورد که به کسب دانش‌ها، مهارت‌ها و نگرش‌های شاگردان ضروری بپردازند. لازم است بدانیم که تدریس یک فعل و انفعال دوجانبه میان معلم و فراگیران است تا فراگیران را با محتوای درسی درگیر کند و با علاقه‌مندی و شور و شوق، مفاهیم جدید را از موضوعات ارائه شده استنباط نمایند و بدین وسیله زمینه تغییر در نگرش خود را به دست آورند، ارزش‌های نوینی را خلق کنند؛ بنابراین می‌توان درک کرد که ویژگی‌های شخصیتی، دیدگاه‌ها، نگرش‌ها و رفتار معلم بر فعالیت و اعمال فراگیران تأثیر می‌گذارد و بالعکس، علم از ویژگی‌ها و رفتارهای فراگیران متأثر می‌شود. بر اساس این، طراحی و یک برنامه آموزشی معلم ساخته، هدایت فعالیت‌های تدریس جهت درگیر شدن فراگیر با موضوع درسی، ظاهر اصلی معلم در فرایند تدریس است.^۴ با توجه به این تعریف از وظایف معلمان در جریان تدریس معلوم می‌شود که فرآیند تدریس، به خصوص در روش‌هایی همچون روش تدریس سخنرانی که در سطحی اولیه برای انتقال اطلاعات از یاد دهنده به یادگیرنده است و در نظام‌های آموزشی سابقه‌ی طویل دارد.^۵ تا چه اندازه به جریان انتقال پیام‌های علمی، باورها و نگرش‌ها وابسته است و انتقال پیام‌های علمی، باورها و نگرش‌ها به ویژه با آگاهی‌ای که از فرآیند ارتباط داریم، همیشه یک فرآیند انتقال (به معنای انتقال یافته‌های علمی صرف) نیست. کما اینکه علم مدرن، خود تنها یک پارادایم علمی صرف نیست، بلکه می‌دانیم این علم بر مبانی هستی‌شناختی و معرفت‌شناختی ویژه‌ای استوار است که شرح آن خواهد آمد.

^۴ (شعبانی، ۱۳۸۵)

^۵ (چناری، ۱۳۸۷)

با این توصیفات از آنجا که تدریس یک رابطه میان یاد دهنده و یادگیرندگان است، کل این فرآیند شبیه به یک فرآیند انتقال خواهد بود که در آن حرکت بخشی از آگاهی‌ها، دانش‌ها و در نهایت باورها به طور متقابل به جریان می‌افتد. اگرچه امروزه دیگر علم مدرن از داعیه‌های بلند پروازانه و اولیه خود مبنی بر فارغ از ارزش بودن آموخته‌های علمی دست کشیده است و تا حدودی نیز پذیرش این موضوع برای ما آسان شده است که بدانیم چگونه دانش مدرن و در دست‌یافتنی‌ترین مواضع آن، دانش علوم طبیعی مدرن نیز فارغ از جنبه‌های ارزشی نیستند. با این ضعف، این پرسش که معرفت‌شناسی به خصوص معرفت‌شناسی دوره‌ی مدرن چگونه می‌تواند روش‌های تدریس مختلف را تحت تأثیر قرار دهند موضوعی درخور تفحص علمی است.

پژوهش حاضر کوششی است تا نسبت رویکردهای معرفت‌شناختی دوره‌ی مدرن را بر شکل‌گیری روش‌های تدریس نوین را مورد تحلیلی و بررسی قرار دهد و به بررسی این مهم بپردازد که آیا معرفت‌شناختی مدرن در زمینه چگونگی دستیابی به دانش بر انتخاب روش‌های تدریس درس نوین (همچون حل مسئله و...) اثر می‌گذارد یا نه. پیش فرض اصلی این پژوهش این است که روش‌های تدریس، منبعث از یک ساختار معرفت‌شناختی‌اند که این ساختار (معرفت‌شناسی مدرن) به گونه خاصی سامان‌دهی شده است. با توجه به همین معرفت‌شناختی مدرن و اهمیت علم و تکنولوژی در این عصر روش‌هایی متناسب به خود را می‌طلبند که در این کتاب بدان پرداخته شده است.